

Multitude proti avantgardizmu

Če hočemo razumeti aktualne in prihodnje določitve novih družbenopolitičnih gibanj, ki so se oblikovala od novembrskih protestov v Seattlu leta 1999, potem moramo dojeti strukturne spremembe in posebnosti sodobnega kapitalizma. Vstaja na jugovzhodu Mehike leta 1994 je izpostavila neoliberalistično globalizacijo kot ključni problem, ki ogroža obstoj staroselskih ljudstev na lokalni ravni. Neoliberalna globalizacija, kot to lahko beremo v Imperiju (Hardt, Negri, 2003), presega razlikovanje med periferijo in metropolo ne le v organizaciji ekonomskega življenja, temveč tudi na ravni odpora. Ni več privilegirane akterja ali scenarija emancipacije, kot se je to predpostavljalo v času industrijskega kapitalizma. Zato smo priča veliki heterogenosti in množtvu sodobnega odpora. Na splošno izhajajo vsi odpori iz specifičnih, celo partikularnih pogojev, a se bolj ali manj jasno zavedajo neoliberalizma kot poglobitnega sovražnika. V tem se razlikujejo od golih politik identitet in življenjskih stilov iz osemdesetih, od golega humanitarizma ali angažiranja nevladnih organizacij. Pluralizem osvobodilnih naracij ustvarja večrazsežne izkušnje in prakse odpora. Meje med političnim aktivizmom, umetniškim izražanjem, načinom življenja, bojem, preživetjem, uživanjem itn. se stapljajo. Celotna razlika med političnim in intimnim se izgublja v takšnem okolju militance (aktivizma). Gibanje za globalno pravičnost večinoma sestoji iz teh heterogenih elementov, iz multitud, ki so dinamične in hitre, anarhične in celo kaotične. Vse spominja na Brownovo kaotično gibanje mikroskopskih delcev v segreti tekočini, ki vse do Einsteina ni imelo ustrezne razlage. Ker so družbene vede bolj nagnjene k samoslepitvi kot naravoslovje, so zaradi tega tudi nagnjene k razlagi novih realnosti s starimi shemami ali pa zmanjševanjem ali zanikanjem njihovega pomena. To se zrcali tudi v vladajoči politiki, kulturi, edukacijskih ritualih, medijih in drugih ideoloških ravneh. Zaradi pluralnosti, heterogenosti in kaotične narave imajo ta gibanja večje težave v procesih samorefleksije kot vladajoči ideologiji pri produkciji svojih dogmatičnih falsifikacij (npr. produkciji fantazme "antiglobalizma"). Pa vendar se tudi v tem kaotičnem in pospešujočem okolju od-

porov pojavljajo nove neinstitucionalne oblike graditve konsenzov. Multitude si ne prizadevajo za hegemonijo v gibanjih, ne nameravajo vsiljevati svojih idej in prioritet, bolj jim gre za to, da se izrazijo na tak ustvarjalen način, ki lahko vpliva in kontaminira druge subjekte odpora. Takšna odsotnost klasičnih diskurzivnih poti h konsenzu ni vsakič močnejša plat gibanj, je pa po drugi strani, v hitro potekajočih komunikacijah v nevronske oblikovanih omrežjih, dokaj običajna. Takšna struktura multitud odpora onemogoča graditev metanaracij odpora, ki smo jih poznali v industrijski dobi. Multitude običajno izražajo sebe, svoje pogoje bojev in preživetij, ter zavračajo možnost privilegiranih metanaracij in njihovih predstavnikov.

Ne glede na novo obliko globalnega odpora ga je ves čas spremljala vrsta staromodnih organizacij, strank, sindikatov itn. Večina jih je gibanju dala svoj prispevek, zlasti v materialnem smislu, pa tudi v izkušnjah. Po protestih v Genovi poleti 2001 je bilo gibanje, kljub korporacijski propagandi medijev, pripoznano kot politična sila. V mesecih za tem se je nekaj največjih evropskih sindikatov pridružilo gibanju. Pozneje so imeli pomembno vlogo pri zagotavljanju materialne in infrastrukturne podpore za nekatera večja srečanja (socialne forume itn.). Znotraj multitud se pogosto norčujejo iz teh staromodnih organizacij. Klasične socialistične delavske stranke opisujejo kot jehovce ali Vojsko odrešitve. Obstajajo trije glavni razlogi za zavračanje ali previdnost do takšnih organizacij. So *hierarhične in avtokratske*, imajo *linearen koncept zgodovine*, gibanju pa vsiljujejo svoj *avantgardizem*.

Čeprav so marksistična revolucionarna gibanja razumela državo v kontekstu širšega družbenega prehoda, je njihova politična resničnost temeljila na popolni fetišizaciji državne oblasti. Svojo "zgodovinsko" nalogo so videli v prevzemanju državne oblasti (z volitvami ali revolucijo; socialdemokrati ali komunisti z istim ciljem, a različnimi metodami) kot instrumentom za uresničevanje družbenih sprememb. Zato so morali izgraditi militaristične ali birokratske stranke. "Uvajanje v osvojitve oblasti nujno postane uvajanje v samo oblast. Novinci se učijo jezika, logike in kalkuliranja oblasti; učijo se ravnati s kategorijami družbene znanosti, ki jo v celoti oblikuje njena obsedenost z oblastjo. /.../ Manipuliranje in manevriranje za oblast postaneta način življenja." (Holloway, 2004: 22). Rezultat je bilo velikansko osiromašenje osvobodilnih ciljev in metod ter njihova podreditev smotrom, ki so bili osredotočeni na državo. Disciplinirajoča družba je bila zgrajena po modelu tovarne. Hierarhična organizacija političnega življenja se je dojemala kot ustrezna racionalna osnova same družbe, kot da bi bila družba le razširjena tovarna. Politika je postala inženirstvo in birokratsko administriranje. S tako mentaliteto se člani staromodnih sindikatov in strank ne morejo prilagoditi dinamičnim in kaotičnim načinom sodobnih družbenih

gibanj. Pogrešajo sestanke s pooblaščenimi delegati, dnevnimi redi, govorniki, zapisniki, sklepi itn. Želijo si reda in jasnih navodil. Vso pluralnost odporniških multitud in njihovih načinov izražanja upora dojemajo kot otročjo šarado. Oni so resni. Obnašajo se kot cerkveniki. Oni vedo. Oni so spodobni, kar se vidi na njihovih kravatah in oblekah. Nimajo dredlokov niti pirsingov niti tetovaž.

Ta organizacijska podobnost s klerom kaže na globljo povezavo z judovsko-krščanskimi koncepti družbe in zgodovine. Za njih je zgodovina razložljiva drama s katarzičnim razpletom. Na zgodovino gledajo kot na linearen napredek k takšnemu razpletu, ki se presoja po merilih industrijskega napredovanja. Gre bolj za protestantsko kot katoliško varianto krščanstva. Vsakič je mogoče prepoznati "etiko" dela v merilih zgodovinskega napredka. V delu, ki prinaša presežno vrednost, seveda. Zunaj tega merila ne preostane veliko prostora. Rad bi poudaril, da ideja o linearnem napredku zgodovine postane samozadostno merilo za vsakršno spremembo. Takšna zgodovina sestoji iz reducirane naracije. Je osiromašitev, ki jo vzpostavlja izključevanje pluralnih naracij ali vsaj njihova hierarhizacija. Konec zgodovine, njen razplet ali sodni dan je seveda Revolucija, ki vzpostavi nebeško kraljestvo na Zemlji: komunizem ali anarhijo. Vprašanje je, kako identificirati to vodilo zgodovine in ne zgrešiti zgodovinske točke revolucionarnega razpleta. Revolucionarna duhovščina, partijski intelektualci in birokracija morajo razvozlati to zgodovinsko točko. Skladno s svojimi krščanskimi predhodniki so nekateri revolucionarji, ki potrpežljivo čakajo na to zgodovinsko točko in drugi, ki kuhajo zaroto v svoji kuhinji zgodovine. Ker so naracije sodobnega globalnega gibanja pluralne, razpršene, decentrirane, kaotične, anarhične, nehierarhične itn., izgubi zgodovina svojo enodimenzionalno značilnost. Izgubi svojo emfatično razložljivost, postane stičišče različnih scenarijev in ne oder za eno samo Resnico. To ne pomeni, da se moramo podrediti kakšnemu modnemu postmodernemu skepticizmu, pomeni le, da imamo širšo nalogo, kot bi to hoteli priznati revolucionarni birokrati. S stališča bazičnih multitud in množta njihovih odporov je revolucija aktualna, dogaja se prav zdaj.¹ Tako multitudine udejanjajo svoje pluralne in divergentne naloge, ne da bi čakale na ustrezno zgodovinsko tempiranje ali uresničenje emfatičnega programa. Drugače od ideje revolucije in revolucionarnega delavskega razreda iz industrijske dobe, ki je izšla iz modela francoske revolucije, kjer je revolucionarno meščanstvo vrglo aristokracijo tako, da je kapitalizem nasledil fevdalizem na "zgodovinski črti". Partijski revolucionarji so na tem zgodovinskem vzoru prezrli, da je meščanski svet premagal fevdalizem že pred julijem 1789. Alternativa je že obstajala na ravni vsakdanjih izkušenj. V primeru industrijske partijske revolucije pa so delavski razred idealizirali, čeprav ni imel nikakršne pozitivne alternative. Pro-

¹ Daleč od gesla Delavsko-pankerske univerze Mirovnega inštituta: "Nasvidenje v naslednji revoluciji!"

letariat ni zgradil in ponudil drugačnega sveta zunaj modela tovarne. Je pa prav v tem smisel marksističnega razumevanja revolucionarnega proletariata: gre za njegovo totalno družbeno negativiteto, ki se ustvari z ublagovljenjem dela. Proletariat je eksces odtujitve, točka, iz katere moraš prekoračiti področje dela. Proletariat je točka samodestrukcije kapitalizma in ne idealiziran igralec Zgodovine. Je konec človečnosti. Je stališče, iz katere je svoboda razvidna le onkraj dela.

Nomadski in kontingentni značaj multitud glede na sistemske imperATIVE neoliberalizma proizvaja razpoke v zgodovini, žepe odporov, eksodus iz Imperija. Multituda je produktivna in inventivna skozi negacijo. Pluralnost možnih drugačnih svetov je aktualna, vendar ne v smislu gigantske zgodovinske zamenjave. Multitude so nekonsistentne in protislovne, zato jih hoče sistem normalizirati. Razumeti jih moramo v smislu Bataillove kategorije heterogenosti. Izgraditi morajo prakse transgresij. Aktualna ideja revolucije, ki gre skozi-in-onkraj Imperija, je primerljiva s kompostiranjem v biovrtnarstvu. Multitude morajo s pluralnostjo uporniških življenjskih praks razkrojiti sistem v nekaj, kar je primerno in vredno življenja. To je smisel sporočila o možnosti drugačnega sveta. Seveda radikalno heterogenega, v pomenu sveta mnogoterih svetov. To so svetovi, ki jih gradijo uporne naracije brez hierarhij (npr. najprej osvoboditev dela, potem pa žensko vprašanje in ekologija ipd.). Multituda ni oznaka za sloj, je oznaka za modus boja, prav tako kot tudi pojem družbenega razreda dobi svoj smisel in vidnost v nasprotovanju kapitalu. Le vulgarna sociologija razume ti opredelitvi kot oznaki za družbene skupine. Razlika med pojmom razred in multituda je le v tem, da slednji pojem bolje poudari singularnost bojev, načeloma pa se oba, in razred (proletariat) in multituda, konstituirata v boju. Zunaj tega so le integrirani posamezniki in družbeni segmenti, ki s stališča odpora preprosto ne štejejo.

Arhaična stališča nekaterih britanskih marksistov (npr. Callinicos²) bi lahko opravičili s stališča tradicije britanskega industrijskega delavskega gibanja. Toda to, kar nam ponujajo v svojih receptih je nacionalizacija industrije, kar bi lahko prineslo le krepitev države³ in integracijo delavcev v kapitalistični način proizvodnje. Še več: takšna nacionalizirana ekonomija lahko funkcionira le znotraj nacionalističnih in protekcionističnih okvirov. Ni naključno, da je ta toliko idealizirani delavski razred pogosto socialna podlaga desnega ekstremizma. Idealizacija delavskega razreda, tako tuja Marxovemu konceptu proletariata kot družbene negativnosti, je skladna s kontemplativnim pogledom na zgo-

² Glej nedavno prevedeno delo Alex Callinicos, Antikapitalistični manifest.

Evropski socialni forum v Londonu je organizacijsko uzurpirala Callinicosova trockistična stranka SWP in izkoristila vse možne instrumente, vključno s policijskim nasiljem, da je onemogočila avtentična bazična in neavtoritarna gibanja. Zaradi avtorske organizacije in poseganja po policijskem nasilju so bili deležni ostrih kritik, vključno s strani trockističnih organizacij. Očitno je, da je delitev v gibanju danes bolj kot ideološke narave, vezana na razliko med horizontalnimi, neavtoritarnimi skupinami, ter piramidalnimi hierarhičnimi organizacijami.

³ Glej www.indymedia.org ali www.dostje.org.

dovino kot linearnim napredkom. Ta pogled mora intelektualno in od zgoraj identificirati družbene akterje zgodovine oz. subjekte zgodovine. Zgodovina se tu ne poraja več iz upornih negativitet družbenih skupin, ampak morajo le-te izpolniti nalogo zgodovine kot njeni heroji. Problem je, da oni ne vidijo te zgodovinske naloge ali pa se ne brigajo za njene oddaljene cilje: Revolucija pogrša svoj revolucionarni subjekt. Kot vemo, je bilo to kompenzirano z "revolucionarnimi" strankami, njihovimi birokracijami, aktivisti in vodji. Subjekt so morali spraviti k pameti. Zlepa ali zgrda. Klerikalni pogled na zgodovino je rojstni kraj avantgardizma. Avantgardizem je slep za vsa družbena gibanja, ki jih ni moč manipulirati in ki samostojno izražajo svoje uporniške vizije. Avantgardizem je absolutno uresničenje reprezentativne politike. Kot smo omenili, je manipulativen in totalitaren. Diktatura proletariata je dejansko diktatura partijske avantgarde, ki je osvojila državno oblast, da bi izpolnila nalogo zgodovine. Ker so izstopili iz heterogenosti negativitete življenja (ustvarjalnosti), ne morejo videti osvobojene družbe zunaj vizij menedžmenta tovarne. "Vladajoči" delavski razred postane le tisto, kar je lahko znotraj meja tovarne: izvrševalec ukazov. Bolj kot je ta razred izkoriščen in zatiran, bolj je idealizirana njegova družbena podoba. Postanejo superheroji dela, ki živijo v bednih razmerah. To je podobno idealizacijam ženske (mati-devica) v patriarhalnih družbah. Za avantgardiste so multitudes neuporabne. One ne sprejemajo vzvišene zgodovinske naloge. Ne priznavajo zastopnikov. Težko jih je premotriti. So neresne. Mrežijo in rojijo, namesto da bi se organizirale. So neuporabne in zato nevidne. Avantgardizem blokira številne stranke, skupine in sindikaliste ne glede na njihove socialistične, anarhistične ali druge korenine. Cilji njihovih bojev so definirani v knjigah iz 19. in 20. stoletja, tako da pogosto zgrešijo smisel sodobnih bojev. Anarhistično stališče do države je po pravilu opredeljeno s staromodnimi podobami državne oblasti, ki nima dosti skupnega z realnostjo družbe kontrole, ki nastaja v postindustrijskih družbah. Socialisti sanjajo družbo polne zaposlitve. Komunisti se prerekajo o razlikah med leninizmom, trockizmom, maoizmom in drugimi "Izmi". Zdi se, da na ravni sodobnih bojev šteje le projekt. Dejansko gre za projekcijo individualnega, kolektivnega in "naravnega" življenja. Na mejah in križiščih multitud se lahko rodi nov svet. To ne pomeni tudi, da se bo, ker multitudes nimajo na svoji strani Zgodovino. V tem ozkem pomenu "zgodovine" so ahistorične. Na neka način so pospešile do točke odsotnosti časa. Bolj ali manj je to zaradi novih komunikacijskih tehnologij, ki niso le spremenile tok informacij, temveč tudi kognitivne stile in perceptivno senzitivnost. Izidi bojev so zato nepredvidljivi. Vzemimo dva primera, Genovo 2001 in Madrid 2004. Bitka v Genovi je okrepila gibanje kljub sovražnemu medijskemu poročanju in nasilnemu vojaškemu posredovanju italijanskih sil. Mobilizacije po Genovi so

bile celo številčnejše, ne glede na izpade tako imenovanega Black Bloca, ki so se pričeli v Genovi in končali v Solunu 2003. Globalno mirovno gibanje iz februarja 2003 ni zavrlo agresije na Irak. Toda Španci marca 2004 niso na teroristične bombe odgovorili s primitivnim patriotizmom ali antiislamizmom. Aktivisti, ki so se leto pred tem organizirali proti vojni, so bili sposobni v nekaj urah mobilizirati množice: "Vaše vojne, naši mrtvi!" Na volitvah, ki so sledile, niso zmagali socialisti, ampak so bili s strani multitud prisiljeni, da spremenijo svojo politiko in iz Iraka takoj umaknejo špansko vojsko, ki so ji sledili še nekateri manjši kontigenti. Ko so korporacijski mediji sarkastično spraševali, kakšna je učinkovitost mirovnih protestov pozimi 2003, noben ni mogel predvidevati reakcije in vpliva španskih multitud. Uspelo jim je instrumentalizirati politične stranke, ki so do tedaj navadno instrumentalizirale tako imenovano javno mnenje. V tem smislu je vpliv multitud enak dekompoziciji javnega mnenja, ki ga sestavlja pasivni voajerizem korporacijskih medijev in političnih strank.

Ljudje, od katerih se učimo, kako obnoviti dostojanstvo, so staroselska ljudstva, od zatiranih žensk se učimo, kako se opogumiti, od slovaških Romov, kako se boriti proti državi, od argentinskih piketerosov, kako ponovno obuditi urbano družbo, od slovenskih izbrisanih ali sans-papiers v Evropi, kako preživeti, od migrantov, kako preoblikovati nove domovine in se ne le asimilirati, od pan-kerjev, kako skvotirati nove prostore za življenje in zabavo, od brazilskih kmetov, kako okupirati zemljo, od prekernih, kako se boriti za fleksibilno socialno varnost itn. Obstajajo številna vprašanja: kaj jesti, kaj dihati, kako kupovati ... Ni enotne doktrine, ki bi nam zagotavljala odgovore. Ni enotne metode, ki bi nam pripeljala zmago. Ni garancije za uspeh. Lokalizacija bojev je lahko uspešna, če upošteva, kako globalizirani neoliberalni sistem deluje na njihovi lokalni ravni. V tem trenutku bi proces širitve družbe kontrole, ki sledi disciplinirajoči družbi, lahko presegli s taktikami pospeševanja in hitrosti, divergence in rizomske povezljivosti, z obidenjem in avtonomijo, s skrivanjem v medmrežju in pojavljanjem iz sence, s prekinjanjem tokov, prevarami in piratstvom, igri-vojtjo in ustvarjalnostjo. In poserjimo se na vse avantgarde!

LITERATURA

- Bataille, Georges (1980): *Erotizam*, Beogradski izdavaško-grafički zavod, Beograd.
Callinicos, Axel (2004): *Antikapitalistični manifest*, Sophia, Ljubljana.
Hardt, Michael in Negri, Antonio (2003): *Imperij*, @Politikon 1, Študentska založba, Ljubljana.
Hardt, Michael in Negri, Antonio (2004): *Multitude*, Penguin Press, New York.
Holloway, John (2004): *Spreminjamo svet brez boja za oblast*, @Politikon 3, Študentska založba, Ljubljana.
Marcos, Subcomandante (2003): *Ya basta!*, @Politikon 2, Študentska založba, Ljubljana.
Marx, Karl (1969): "Pariški rokopisi 1844", v Marx, Karl in Engels, Friedrich, *Izbrana dela I*, Cankarjeva založba, Ljubljana.